

Onwankelbaar geloof in de visuele dialoog

Kunstenaarsinitiatief Voorkamer viert twintigjarig bestaan (maar krijgt geen cadeau)

Het Lierse kunstenaarsinitiatief Voorkamer wil via visuele ervaringen een duurzame band creëren tussen kunstenaars, curatoren en bezoekers. Net die duurzaamheid komt door de actuele besparingen in het kunstenveld onder druk te staan. Wordt de viering van het twintigjarig bestaan de laatste show van Voorkamer?

Peter Morrens en Rik De Boe

Tegendraadse keuzes

Wars van modegrillen en de groeiende drang tot verantwoording organiseerde Voorkamer de voorbije twintig jaar talloze toonmomenten,

aangevuld met publicaties, gesprekken en geleide wandelingen. Naast heel wat bekende kunstenaars nodigden De Boe en Morrens – de laatste jaren geruggensteund door Josine De Roover en Glenn Geerinck – ook veel minder

voor de hand liggende figuren uit binnen- en buitenland uit. Ze presenteerden die vaak naast en door elkaar, wat eind jaren negentig baanbrekend was. 'Een tentoonstelling maken is een organisch proces, met veel wikken en wegen. Net als een kunstwerk maken', zegt De Boe. 'Je moet keuzes durven maken. Voor onze bijdrage aan Bruegelland (de reeks tentoonstellingen in Lier waarin het KMSKA de invloed van Pieter Bruegel de Oude op de latere schilderkunst in de Lage Landen thematiseert, red.) brachten we vorig jaar werk van Michaël Borremans samen met dat van iemand die nooit zal doorstromen.' 'Die tegendraadsheid heeft ons van in het begin getypeerd,' bevestigt Morrens, 'maar ze komt niet voort uit een confrontatiemodel, wel uit een positieve ingesteldheid. We hebben beiden een grote liefde voor het historische en geloven in continuïteit.' De Boe: 'Tijdens Bruegelland toonden we ook zeventiende-eeuwse tekeningen die nog niet eerder te zien waren. Het is nooit louter om hedendaagse kunst gegaan.'

Visuele dialoog

Die open houding getuigt van het grote geloof van Voorkamer in de verrijkende werking van dialogen. Deze worden niet alleen gevoerd met andere kunstenaars, maar ook met de unieke ruimte waarover Voorkamer in het hartje van Lier beschikt: een zeventiende-eeuwse site achter het Heilig Geesthuis. Morrens: 'Een keer per jaar geven we een kunstenaar carte blanche op de

hele site. We willen dan het "vocabulaire" van de kunstenaar ontdekken, via werken van anderen en nooit eerder getoond eigen materiaal. En we vragen hem een nieuw werk op maat van de site te maken.' Concreet drijft elke dialoog in Voorkamer op de visuele ervaring. Door beelden samen te brengen en op elkaar te laten inwerken, ontstaan immers vruchtbare associaties. Humor en milde wanhoop om de existentie fungeren daarbij als bindmiddel. Bovendien kunnen deze associaties, zoals Morrens benadrukt, 'een grote geladenheid' hebben. Ze bepalen hoe iemand naar een werk kijkt en kunnen zowel de kunstenaar, de curator als de toeschouwer emotioneel raken. Hier wordt duidelijk dat Voorkamer een kunstenaarsinitiatief is: er is een boeiende wisselwerking tussen de inbreng van De Boe en Morrens als tentoonstellingsmakers en hun eigen artistieke praktijk. Beiden vertrekken in hun kunst veelal van kleine objecten uit een collectief geheugen, die ze vervolgens in een nieuwe context met krachtige connotaties beladen. Morrens: 'Dat we allebei met associaties werken, heeft zeker mee bepaald hoe we werken geselecteerd hebben. In omgekeerde zin ben ik ervan overtuigd dat het maken van groepstentoonstellingen en nadenken over hoe je dingen kan presenteren mijn werk heeft beïnvloed.'

Dossierkunst

Kunst laat zich in de visie van Voorkamer niet legitimeren, al lijkt dat in de hedendaagse kunst-

wereld meer en meer een gewoonte of zelfs vereiste te worden. 'We evolueren naar een dossierkunst, een kunst die volledig omkaderd is. Het discours errond wordt steeds belangrijker', vindt Morrens. 'Die omkadering is op zich niet slecht, bijvoorbeeld voor duiding en educatieve doeleinden. Maar ik geloof in de eerste plaats in de kracht van het beeld.' In 2010 stelde Voorkamer deze trend kunstzinnig ter discussie met 500 Letters van de jonge kunstenaar Jasper Rigole. 'We vroegen hem iets te doen met het archief van Voorkamer. Hij bracht alle teksten die we ooit hadden geschreven samen in een databank. Vervolgens ontwierp hij een generator die op basis van enkele biografische gegevens en geselecteerde begrippen een tekst destilleerde die in de kunstwereld zo gebruikt kan én zou worden.'

Verantwoording

Het discours rond beeldende kunst heeft ook een structurele dimensie. Bij subsidieaanvragen kan de impact ervan groot zijn, zoals Voorkamer vandaag ervaart. Toen de Vlaamse regering eind juni de kunstsubsidies 2017-2021 toekende, viel de vereniging van 112 032 euro terug op 0 euro – ondanks een finale beoordeling 'voldoende/goed'. De Boe en Morrens zijn het ermee eens dat de besteding van gemeenschapsgeld moet worden verantwoord, maar stellen zich wel vragen bij het nieuwe beoordelingssysteem. Zoals in elk onderzoek kleuren de onderzoeksvragen

Johan De Wilde, Bert, 2010

en de gebruikte methodiek vanzelfsprekend de resultaten. Morrens: 'De ideologische impact van die dossiers is enorm: de vraagstelling, het aantal tekens dat je mag gebruiken om een antwoord te formuleren ... Je mag natuurlijk geen eindeloze dossiers krijgen, maar ik vraag me af of men beseft hoe sturend dit is.' De Boe: 'Je moet binnen je totale werking ook nog altijd

dingen kunnen doen die je niet voor en na moet verantwoorden.' Ook het feit dat maar een van de zeven commissieleden Voorkamer bezocht, roept bezorgdheid op. Morrens: 'Het is voor een beoordelingscommissie onmogelijk om elke tentoonstelling te bezoeken, maar als kunstenaar wil ik toch in de eerste plaats op mijn werk beoordeeld worden. Stel je voor dat een jurylid van een literaire wedstrijd de genomineerde boeken niet leest, maar enkel de secundaire literatuur. Dossiers en commentaren zijn belangrijker geworden dan de werkelijke ervaring. Dat is een maatschappelijk fenomeen.'

Rekenkundige oefening

De verdeling van de subsidies blijkt zo niet alleen in haar opzet, maar ook in haar uitvoering een rekenkundige oefening. Nadat de repliek van Voorkamer op het pre-advies van de commissie werd aanvaard, kreeg het kunstenaarsinitiatief uiteindelijk het label 'categorie 9'. Daarmee behoorde Voorkamer tot de beste organisaties met beoordeling 'voldoende' (8-12). Hoewel in principe enkel de categorieën met beoordeling 'zeer goed/goed' (1-7) werden weerhouden, ontvingen 19 'voldoendes' alsnog middelen; 39 andere vielen samen met alle 'onvoldoendes' (13-25) uit de boot. Morrens: 'Wat me vooral frustrert, is dat er na die oefening toch nog een politieke beslissing volgt om bepaalde organisaties op te vissen. Er kan geen negen miljoen vrijgemaakt worden om categorieën 8 en 9 (vol-

Hannelore Van Dijck, *Le Plat Pays*, 2012

Met haar vergankelijke houtskooltekeningen interpreteert en herdefinieert Van Dijck ruimtes poëtisch. Ze werd aan het begin van haar artistieke loopbaan door Voorkamer uitgenodigd. Een stortbui wiste toen nog tijdens de vernissage het werk op de binnenkoer uit waaraan ze drie weken had getekend. Voor De laatste show maakt ze een nieuw werk dat zowel een herziening van haar vorige werk is als een verstild protest.

doende/zeer goed & voldoende/goed, red.) volledig aan boord te houden, maar tegelijk worden er organisaties uit categorie II opgevist. Dat is positief voor hen, maar wraakroepend voor anderen, omdat er geen enkele motivering volgt.'

Participatie

Nadat de regering de verdeling van de subsidies goedkeurde, bewust nog net voor de zomervakantie, bleef het in de pers relatief stil. 'Zelfs in het veld was er weinig animo', stelt De Boe vast. 'Terwijl iedereen verliest. Op de grote cultuurcentra na krijgt iedereen minder. Als dit de boeren zou overkomen, stond Brussel in brand.' Opvallend is dat vooral kleinere en jonge organisaties sneuvelen, net als enkele organisaties die in een stedelijke context vanuit een open attitude het culturele weefsel trachten te versterken. Dat stellen ook De Boe en Morrens vast, die in de context van Voorkamer proberen de inwoners van Lier zo veel mogelijk te betrekken. De Boe: 'Participatie is cruciaal. Daarom staat onze poort altijd open en is de toegang gratis. Je hebt gesprekken, licht je activiteit toe. Dat maakt je verhaal laagdrempelig.' Morrens: 'We opereren ook vaak in de openbare ruimte.'

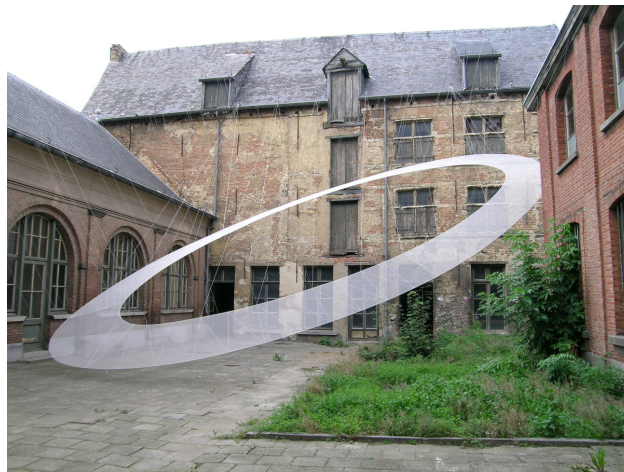
Zuurstof

In tijden waarin individualisme en verschillen

steeds nadrukkelijker het maatschappelijk debat bepalen, zou men verwachten dat een overheid elke kans grijpt om verdere polarisatie tegen te gaan. Bijvoorbeeld door zo veel mogelijk dialogen gaande te houden, of door artistiek ondernemerschap te blijven stimuleren. Zeker als haar beleid erop is gericht, zoals minister voor Cultuur Gatz vooropstelde, 'de kwaliteit en diversiteit in het kunstenlandschap te bewaren en te versterken'. 'Of als ze zegt dat de kunstenaar centraal staat', werpt De Boe op. 'Bij de goedgekeurde projecten zijn er weinig kunstenaarsinitiatieven ...' Betekent dit het einde van Voorkamer? De Boe en Morrens hopen van niet. Morrens: 'We zien dit als iets dat onze noodzakelijkheid op de proef stelt. Kunnen we terug naar de basis? Waar steken we onze nek nog voor uit? Kunnen we zonder subsidies? We willen onze teleurstelling en onze woede echter niet wegsteken en zonder meer op zoek gaan naar privékapitaal. We hebben in het begin van Voorkamer lang nagedacht hoe we zonder commerciële compromissen ons artistieke project konden uitbouwen. Toen zijn we onder andere multiples beginnen maken. Hopelijk vinden we nu ook de nodige zuurstof.' De Boe: 'De basis is dat de vzw blijft bestaan. Misschien kunnen we dan nog aardig uit de hoek komen. Het is nog altijd een plezier om mensen uit te nodigen en te ontmoeten.' Door de expo rond het twintigjarig bestaan gewoon te laten doorgaan, geeft Voorkamer alvast een duidelijk signaal. Al wordt het concept wel beïnvloed en financieel gehypothekeerd door de actuele problematiek.

De laatste show

Aanvankelijk zouden De Boe en Morrens na twintig jaar ook eens hun eigen 'vocabulaire' tonen, maar in de gegeven omstandigheden vonden ze het gepaster om kunstenaars te vieren die het visuele verhaal van Voorkamer hebben gevoeld. In het aangepaste concept gebruiken ze elk nog één muur in een ruimte op de eerste verdieping; in de andere ruimtes tonen ze op een artistieke en subjectieve manier de geschiedenis van Voorkamer. De kunst overstijgt de politiek en krijgt het laatste woord. De Boe: 'Voor elk van de twintig ruimtes op de site hebben we een kunstenaar geselecteerd die er ooit exposeerde. Peter en ik hebben ieder een lijst samengesteld met werken die ons zijn bijgebleven. Die lijsten hebben we vervolgens naast elkaar gelegd. Zoals altijd was er veel overlap, maar we hebben ook gekeken naar wat representatief en waardevol was.' 'Sommige kunstenaars wilden we er zeker bij hebben', vult Morrens aan. 'Zo moest er absoluut werk zijn van onze compagnons de route Johan De Wilde, Werner Cuvelier, Michael Ballou en Thomas Broadbent. Ook Hannelore Van Dijck, Frederic Geurts, Marc Nagtzaam, Adriaan Verwée, Patrick Van den Eynde en Rinus Van de Velde mochten niet ontbreken. We hebben ieder van hen gevraagd het werk dat ze eerder in die ruimte exposeerden, opnieuw te tonen of het te gebruiken als basis voor een nieuw werk.' Door hun werk af te toetsen aan de gewijzigde context, onderstrepen de deelnemende kunstenaars het belang van de oorspronkelijke ervaring in de

Frederic Geurts, **Elipse**, 2003

kunst. De Boe: 'Het symboliseert wat we al die jaren gedaan hebben. Er is altijd veel productie geweest. De plek zet daartoe aan.' Morrens: 'Het is een deel van ons discours om op de site te komen en na te denken.' Met onder andere een dansvloer als een sculptuur in het midden van de binnenkoer willen De Boe en Morrens tijdens de vernissage alle mensen samenbrengen die net als zij blijven geloven in de visuele dialoog.

Ewald Peters

De laatste show

24.09-13.11.2016

Voorkamer. Kunstenaarsinitiatief

Heilige-Geeststraat 7, Lier

www.voorkamer.be

Deze tekst verscheen in 100% EXPO 16.